

Kulturutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av hälso- och sjukvårdslagen och till lagar som har samband med den

Till social- och hälsovårdsutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av hälso- och sjukvårdslagen och till lagar som har samband med den (RP 74/2022 rd): Ärendet har remitterats till kulturutskottet för utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringsråd Merituuli Mähkä, social- och hälsovårdsministeriet
- medicinalråd Tapani Hämäläinen, social- och hälsovårdsministeriet
- undervisningsråd Anne Ekroth, undervisnings- och kulturministeriet
- jurist Olli Korhonen, Utbildningsstyrelsen
- utvecklingschef Johanna Jahnukainen, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- politiskt sakkunnig Melina von Kraemer, Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf
- styrelseordförande Aale Päivinen, Finlands Yrkesstuderandes Centralförbund - SAKKI rf
- ordförande Lukas Virtala, Finlands Gymnasistförbund rf
- ordförande Venla Tilli, Alliansen för Finlands Studerande - OSKU rf
- välfärdspolitisk sakkunnig Ninni Kuparinen, Finlands studerandekårens förbund - SAMOK rf
- socialpolitisk sakkunnig Petra Pieskä, Finlands studentkårers förbund FSF rf.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Finlands Kommunförbund
- Ammattiosaamisen kehittämissyhistys AMKE ry
- Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ rf
- Bildningsarbetsgivarna rf.

Utlåtande KuUU 18/2022 rd

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Syftet med propositionen är att skärpa tidsfristerna för att få icke-brådskande öppen sjukvård respektive mun- och tandvård inom primärvården. Vidare föreslås det ändringar av teknisk natur i lagen om elev- och studerandevård och lagen om patientens ställning och rättigheter.

Enligt propositionen ska serviceanordnaren ordna sin verksamhet så att en patient vardagar under tjänstetid under samma dag kan få kontakt med hälsovårdscentralen eller någon annan verksamhetsenhet inom primärvården eller med Studenternas hälsovårdsstiftelses (SHVS) verksamhetsställe. Patienten ska enligt propositionen under samma dag få en individuell bedömning av sitt undersöknings- eller vårdbehov, hur brådskande behovet är och vilken slags yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som ska utföra undersökningarna eller ge vården. När behovet av undersökning eller vård har konstaterats, ska den första vårdhändelsen ordnas inom sju dygn, medan den inom mun- och tandvården ska ordnas inom tre månader. Förslaget om tidsfrister för att få vård inom primärvården motsvarar tidsfristerna för psykologer och kuratorer som tillhandahåller elevhälsotjänster och är således enhetlig i fråga om olika yrkesutbildade personer inom elev- och studerandevården.

Kulturutskottet ställer sig bakom propositionen och anser det vara viktigt att tillgången till vård i rätt tid tryggas så väl som möjligt. Utskottet vill dock med hänvisning till det som sägs nedan fästa uppmärksamhet vid att den föreslagna reformen kan medföra risk för att exempelvis de tjänster som eleverna och de studerande behöver inte räcker till. Vid genomförandet av reformen bör det därför säkerställas att resurserna räcker till för olika tjänster inom hälso- och sjukvården.

I samband med utskottets sakkunnigutfrågning har det framkommit att begreppet vårdhändelse (bland annat den föreslagna 51 a § i hälso- och sjukvårdslagen och 10 a § i lagen om studerandehälsovård för högskolestuderande) inte är helt entydigt, vilket innebär att det kan uppstå oklarhet om vilka åtgärder som fullgör skyldigheterna i de bestämmelser som innehåller begreppet. Utskottet anser att det med tanke på rättssäkerheten är nödvändigt att begreppet vårdhändelse definieras tydligt så att bestämmelserna är tydliga och tolkas enhetligt med avseende på begreppet.

Hälso- och sjukvårdstjänsterna som stöd för elevernas och studerandenas välfärd och lärande

Utskottet har i olika sammanhang förutsatt att åtgärder vidtas för att främja och upprätthålla elevernas och studerandenas välfärd (bl.a. KuUB 19/2021 rd, KuUU 8/2022 rd och KuUU 12/2022 rd). Åtgärder som förbättrar välfärden är viktiga inte bara för barnens och de ungas livskvalitet utan också för deras förmåga att klara av skolan. Lärandet förutsätter att man mår bra.

Situationen för barn och unga har förvärrats ytterligare på grund av coronapandemin. Pandemin har lett till att allt fler studerande är ensamma och stressade och mår dåligt. Enligt skolhälsoenkäten (2021) hade var fjärde gymnasieelev upplevt depressionssymptom som varat i minst två veckor och nästan hälften hade det senaste året varit bekymrade över sitt psyke. Enligt skolhälsoenkäterna har antalet yrkesstuderande som lider av depression och ångest ökat sedan 2017. Under coronatiden har det också varit svårt att erbjuda elevhälsotjänster.

Utlåtande KuUU 18/2022 rd

Enligt ett sakkunnigyttrande gjordes det under läsåren 2020—2021 (sammanlagt 62 002 kontroller) och 2019—2020 (sammanlagt 60 951 kontroller) färre hälsokontroller inom elevhälsan för första och andra årets studerande inom utbildningen på andra stadiet än läsåret 2018—2019 (totalt 76 187 kontroller). Likaså har antalet hälsoenkäter och hälsokontroller minskat också bland de högskolestuderande. Under läsåret 2018—2019 noterades sammanlagt 12 901 enkäter och kontroller, läsåret 2019—2020 sammanlagt 10 046 och läsåret 2020—2021 sammanlagt 5 310. Däremot har de studerandes besök inom studerandehälsovårdens mentalvårds- och missbrukartjänster under coronatiden ökat klart inom utbildningen på andra stadiet och särskilt på högskolenivå.

Utskottet upprepar sitt konstaterande i betänkandet om den utbildningspolitiska redogörelsen (SRR 1/2021 rd — KuUB 19/2021 rd) och i sina tidigare utlåtanden (bl.a. KuUU 9/2022 rd, KuUU 7/2022 rd och KuUU 5/2021 rd) och betonar att det väsentliga för att stödja elevernas och studerandenas välbefinnande är att stödet finns tillgängligt i rätt tid och att de olika sektorerna, exempelvis bildningsväsendet och social- och hälsovården, kan samarbeta smidigt. Sammantaget bör man också beakta utbildningsanordnarnas ansvar för att främja den kollektiva och förebyggande elevhälsan i studiegemenskaperna och därigenom minska behovet av tyngre stöd.

Utskottet påpekar att bristerna och fördröjningarna i primärvårdens mentalvårdstjänster för barn och unga har förlängt och försvårat de mentala problemen och därmed lett till att studierna avbrutits samtidigt som de psykiatriska tjänsterna inom den specialiserade sjukvården har varit mycket överbelastade. Primärvården bör stärkas så att de behövande kan få mentalvårdstjänster, inklusive specialiserad sjukvård, snabbare. Utskottet hänvisar till ett tidigare betänkande (KuUB 2/2022 rd) och understryker vikten av att säkerställa tillgången till psykoterapi. Kulturutskottet föreslår att social- och hälsovårdsutskottet föreslår ett uttalande i ärendet (*Utskottets förslag till uttalande*).

Stödtjänsterna för elever och studerande kan effektiviseras genom ett tydligt koncept för det tidiga stödet och för hur de behövande kan söka och få del av det. Ett sådant koncept kan bidra till att barn och unga får det stöd de behöver redan innan svårigheterna är långt framskridna och kräver tyngre insatser. Det är likaså viktigt att i samråd med Studenternas hälsovårdsstiftelse och de högskolestuderande ta fram tydliga förfaranden för hälsovårdsstiftelsens och välfärdsområdenas tjänster i samband med övergången till en högre utbildningsnivå, så att de studerandes väg genom vården blir så tydlig och smidig som möjligt.

Resurser

Den föreslagna reformen förutsätter att vårdgivaren svarar snabbt på kontakter och snabbt bedömer vårdbehovet och inleder vården. Därmed krävs också smidiga processer och att tillgången till kunnig personal säkras. Sakkunniga har uttryckt oro över att de personalresurser som reformen medför i den inledande fasen av vården kanske måste tas från den studerandehälsovård som sköts av primärvården och från det förebyggande arbetet och den vård som ges efter den inledande fasen.

Utskottet hänvisar till sitt betänkande KuUB 12/2021 rd och betonar att det krävs tillräckligt med personal i alla faser av vården och det övriga stödet för att elevernas och studerandenas stödbe-

Utlåtande KuUU 18/2022 rd

hov ska kunna tillgodoses. Det bör också ses till att tjänsterna är tillgängliga på lika villkor regionalt och på båda nationalspråken.

Vid sidan av tillräcklig personalstyrka bör man också säkerställa att personalen är kompetent och att personalomsättningen är så låg som möjligt. Läkare och annan vårdpersonal inom studerandehälsovården ska ges möjlighet att sätta sig in i elevernas och studerandenas behov i studietidens olika stadier. Med tanke på tillgången till personal och vikten av låg personalomsättning är det också väsentligt att se till att arbetsförhållandena är goda.

Utskottet fäster allvarlig uppmärksamhet vid att särskilt behovet av mentalvårdstjänster fortfarande är stort, bland annat på grund av de svårigheter som coronaviruset orsakat. Enligt en bedömning kommer de skärpta tidsfristerna för tillgång till vård sannolikt att leda till att väntetiderna för icke-brådskande fortsatt vård förlängs ytterligare, om inte den ackumulerade efterfrågan på tjänster kan avarbetas före det.

Utskottet betonar att det krävs tillräckliga och rätt riktade ekonomiska resurser för att stödja barn och unga, så att de nuvarande problemen med tillgången till vård inte fortsätter eller upprepas. För att trygga smidiga vårdkedjor, behövlig vård och behövligt stöd samt förebyggande tjänster krävs en tillräcklig basfinansiering. De tidsbundna projektmedlen har sin plats, men de kan inte trygga tillräckliga lagstadgade tjänster på lång sikt.

I ett sakkunnigyttrande sägs det att propositionen ger Studenternas hälsovårdsstiftelse förändringskostnader och ett behov av permanent ökad kapacitet inom allmänmedicin och mentalvårdstjänster samt inom mun- och tandvård. Enligt lagen om studerandehälsovård för högskolestuderande (17 §) finansieras 77 procent av kostnaderna för studerandehälsovårdstjänster på högre nivå av staten, och 23 procent genom hälsovårdsavgifter som tas ut hos de studerande. En ökning av antalet anställda och därmed en ökning av personalkostnaderna skulle öka Studenternas hälsovårdsstiftelses kostnader och medför i sin tur ett tryck på att höja också de studerandes avgifter. Utskottet betonar vikten av att se till att de avgifter som tas ut hos de studerande hålls på en skälig nivå.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Kulturutskottet föreslår

att social- och hälsovårdsutskottet beaktar det som sägs ovan och

att social- och hälsovårdsutskottet föreslår att riksdagen godkänner ett uttalande. (Utskottets förslag till uttalande).

Utskottets förslag till uttalande

Riksdagen förutsätter att regeringen under 2022 lämnar en utredning som preciserar definitionerna av olika psykosociala metoder och korttidspsykoterapi och utvärderar an-

Utlåtande KuUU 18/2022 rd

vändningen och genomförandet av dessa behandlingsformer som en del av vårdgarantin. Dessutom ska regeringen utreda och bedöma om användningen av dessa vård- och rehabiliteringsmetoder kan beredas stegvis till exempel som en del av vårdgarantin samt bedöma vilken lagstiftning och vilken tilläggsutbildning som kan krävas för att tillgången till dem i fortsättningen ska kunna garanteras inom en månad från bedömningen av vårdbehovet.

Helsingfors 14.6.2022

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Paula Risikko saml
vice ordförande Eeva-Johanna Eloranta sd
medlem Sanna Antikainen saf
medlem Marko Asell sd
medlem Jukka Gustafsson sd
medlem Veronika Honkasalo vänst
medlem Kaisa Juuso saf
medlem Anneli Kiljunen sd (delvis)
medlem Pasi Kivisaari cent
medlem Noora Koponen gröna
medlem Ari Koponen saf
medlem Mikko Ollikainen sv
medlem Pirkka-Pekka Petelius gröna
medlem Ville Valkonen saml.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Lahtinen.